

УДК 657.21:636 (477.83)

Нагорнюк О.П.,
аспірант*,
Львівський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ НЕСТІЙКОЇ ЦІНОВОЇ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ

Постановка проблеми. Економічна ефективність бізнесу забезпечується процесом ефективного використання залучених у цей бізнес ресурсів. В умовах командно-адміністративної системи, коли всі стратегічні та значна кількість поточних рішень приймалися галузевими та регіональними органами управління, потреби в розробці механізму формування виробничих витрат і управління ними у сільськогосподарських підприємствах не було. В ринкових умовах господарювання підприємства отримали економічну незалежність і ефективність їхньої діяльності залежить від ефективності управління, зокрема управління витратами. Тому проблематика формування виробничих витрат окремих видів продукції підприємств галузі тваринництва, їх планування та аналіз з метою пошуку та реалізації заходів щодо зниження рівня витрат потребують постійного та першочергового вивчення, оскільки від цього значною мірою залежать, по-перше, фінансові результати діяльності самого підприємства, а, по-друге, його економічний та соціальний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення та дослідження основних засад формування виробничих витрат внесли такі науковці, як В. Г. Андрійчук [1], П. С. Березівський [2], С. І. Дем'яненко [3], П. Т. Саблук [4], Г. В. Черевко [5] та ін.

Вони проводили дослідження щодо теоретичних та практичних аспектів формування виробничих витрат, управління ними, зокрема, розглядали поняття та класифікацію витрат, ефективність управління витратами, особливості сучасної методології вимірювання витрат та обґрунтовували вплив форм власності і господарювання та макроекономічного регулювання на рівень виробничих витрат в сільському господарстві.

Незважаючи на численні наукові розробки, проблема створення ефективного механізму формування виробничих витрат в сільському господарстві, яка б враховувала специфіку галузей тваринництва, залишається невирішеною. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір напряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення причинно-наслідкового зв'язку між виробничими витратами сільськогосподарських підприємств України та реалізаційними цінами в галузі тваринництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробничо-господарська діяльність будь-якого сільськогосподарського підприємства неможлива без витрат ресурсів, тобто спочатку мають місце витрати ресурсів, а потім – результати, пов'язані з цими витратами. А основним мотивом діяльності підприємства в ринкових умовах є максимізація прибутку. Реальні можливості реалізації цієї стратегічної мети в багатьох випадках обмежені витратами виробництва та попитом на продукцію, що виробляється. Отримання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія ресурсів, залежать від того, як підприємство вирішує питання управління витратами, котре передбачає пошук способів їх зниження. Витрати є основним обмежником прибутку і одночасно головним чинником, який впливає на обсяг продукції.

Повне і достовірне відображення витрат на виробництво є основою для аналізу господарської діяльності й ефективності виробництва. За економічним змістом витрати групують за такими елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні заходи;
- амортизація основних засобів та нематеріальних активів;
- інші операційні витрати [5, с. 215].

Існуюча практика діяльності сільськогосподарських підприємств України, що спеціалізуються на продукції тваринництва, за останні роки характеризується домінуванням матеріальних витрат в загальній структурі витрат, про що свідчать дані табл. 1.

За даними табл. 1 видно, що протягом досліджуваного періоду спостерігалася хоч і незначна, однак

* Науковий керівник: Янишин Я.С. – к.е.н., в.о. професора

стійка тенденція до зменшення питомої ваги витрат на оплату праці у структурі загальних витрат на виробництво продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах – з 9,7 % в 2011 році до 9,0 % в 2013 році. Така тенденція обумовлена двома кардинально протилежними своїй суті причинами: підвищенням рівня механізації і автоматизації виробничих процесів у даній галузі та зменшенням чисельності працівників і низького рівня оплати праці.

Таблиця 1

Структура витрат на виробництво продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України за 2011-2013, %

Статті витрат	Роки					
	2011		2012		2013	
	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %	Сума, млн. грн.	Питома вага, %
Витрати на оплату праці	2785,4	9,7	3081,2	9,2	3218,6	9,0
Відрахування на соціальні заходи	1028,0	3,6	1128,4	3,4	1175,6	3,3
Матеріальні витрати, які увійшли у собівартість продукції	22521,4	78,7	26496,5	79,1	28139,1	79,0
у т.ч. корми	16596,1	58,0	18476,0	55,2	20494,5	57,5
з них корми покупні	8070,9	28,2	8967,6	26,8	9983,6	28,0
інша продукція сільського господарства	943,6	3,3	2167,3	6,5	1161,9	3,3
нафтопродукти	833,3	2,9	920,9	2,8	999,7	2,8
електроенергія	827,1	2,9	945,3	2,8	1068,1	3,0
паливо	588,6	2,1	714,8	2,1	723,3	2,0
запасні частини, ремонтні та будівельні матеріали для ремонту	767,7	2,7	942,0	2,8	969,4	2,7
оплата послуг і робіт, що виконуються сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати	1965,0	6,9	2330,2	7,0	2722,2	7,6
Амортизація основних засобів	1038,0	3,6	1369,3	4,1	1580,4	4,4
Інші витрати	1228,0	4,3	1410,2	4,2	1518,9	4,3
Всього витрат	28600,8	100,0	33485,6	100,0	35632,6	100,0

Джерело : складено за даними [6; 7; 8].

Основну частку у витратах на виробництво продукції тваринництва займають прямі матеріальні витрати (середнє значення яких протягом досліджуваних років становило 78,9 %). Зважаючи на те, що основним чинником, який визначає продуктивність тварин, є годівля, частка кормів у структурі загальних витрат є значною – 58,0% в 2011 році, 55,2% в 2012 році та 57,5% в 2013 році.

Зростання питомої ваги витрат на оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями (з 6,9 % у 2011 році до 7,6 % у 2013 році) може бути свідченням розширення економічних відносин сільськогосподарських підприємств із організаціями аграрного сервісу.

Немаловажне значення у формуванні загальної суми витрат в галузі тваринництва займає не лише елементний їх склад, а й також видова їх структура. Динаміку витрат на виробництво продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України в розрізі основних видів продукції розглянемо в табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка витрат на виробництво основних видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України за 2011-2013 роки, грн./ц

Продукція	Роки			Відхилення 2012/2011		Відхилення 2013/2012	
	2011	2012	2013	Абсолютне, грн.	Темп росту, %	Абсолютне, грн.	Темп росту, %
Молоко	232,8	242,6	272,5	9,8	104,2	29,9	112,3
Яловичина	1867,3	2056,6	2198,2	189,3	110,1	141,6	106,9
Свинина	1277,2	1336	1361,4	58,8	104,6	25,4	101,9

Джерело: складено за даними [6; 7; 8].

Як видно з даних табл. 2, витрати на виробництво продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України характеризувались стійкою тенденцією до зростання в розрізі усіх видів продукції. Так, витрати на виробництво 1 ц молока зросли на 9,8 грн. (на 4,2%) в 2012 році та на 29,9 грн. (на 12,3%) в 2013 році. Зростання витрат на виробництво 1 ц яловичини становило

189,3 грн. (на 10,1%) в 2012 році та 141,6 грн. (на 6,9%) в 2013 році. Найменшими темпами зростали витрати на реалізацію свинини – на 4,6% в 2012 році та на 1,9% в 2013 році.

Теорія і практика формування витрат будь-якого виробництва, в тому числі і продукції тваринництва поряд із поелементним складом і видовою структурою визначають також і їх собівартість.

Собівартість як економічна категорія представляє собою відокремлену частину вартості. Основу цієї категорії становлять вартість спожитих засобів виробництва і вартість необхідного продукту. В конкретно економічному розумінні собівартість – це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг) [1, с. 121]. Тенденції у динаміці повної собівартості основних видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України відображено в табл. 3.

Таблиця 3

Динаміка повної собівартості основних видів продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України за 2011-2013 роки, грн./ц

Продукція	Роки			Відхилення 2012/2011		Відхилення 2013/2012	
	2011	2012	2013	Абсолютне, грн.	Темп росту, %	Абсолютне, грн.	Темп росту, %
Молоко	264,30	266,52	304,25	2,2	100,8	37,7	114,2
Яловичина	1590,90	1754,86	1857,58	164,0	110,3	102,7	105,9
Свинина	1417,58	1562,64	1549,73	145,1	110,2	-12,9	99,2

Джерело: складено за даними [6; 7; 8].

Повна собівартість 1 ц продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України зростала протягом досліджуваного періоду по всіх її видах, за винятком свинини (у 2013 році собівартість 1 ц свинини знизилась на 0,8%).

Одним з основних факторів забезпечення прибутковості діяльності сільськогосподарських підприємств є сформований рівень реалізаційних цін на аграрну продукцію (табл. 4).

Таблиця 4

Динаміка реалізаційних цін на основні види продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України за 2011-2013 роки, грн./ц

Продукція	Роки			Відхилення 2012/2011		Відхилення 2013/2012	
	2011	2012	2013	Абсолютне, грн.	Темп росту, %	Абсолютне, грн.	Темп росту, %
Молоко	313,12	272,74	345,75	-40,4	87,1	73,0	126,8
Яловичина	1196,68	1236,94	1053,70	40,3	103,4	-183,2	85,2
Свинина	1364,79	1594,11	1552,57	229,3	116,8	-41,5	97,4

Джерело: складено за даними [6; 7; 8].

З даних табл. 4 видно, що протягом досліджуваних років ціни реалізації продукції тваринництва не мали стійких тенденцій. Найбільший приріст ціни був на молоко в 2013 році – на 26,8%. Натомість ціна реалізації яловичини в цьому році знизилася на 14,8%, а свинини – на 2,6%.

Ймовірними причинами такої цінової ситуації в Україні є зниження платоспроможності попиту населення (населення віддає перевагу дешевшим видам м'яса, таким як курятина), а також зростання вартості енергоносіїв і послуг для сільськогосподарських підприємств. Проблемою українського ринку яловичини також є те, що ціна на якісне м'ясо спеціалізованих порід ВРХ не відрізняється від ціни на м'ясо молочних порід.

Протягом останніх років макроекономічні чинники в Україні не сприяли розвитку виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах, внаслідок чого результати їх господарської діяльності залишаються низькими, що підтверджується показниками, наведеними на рис. 1.

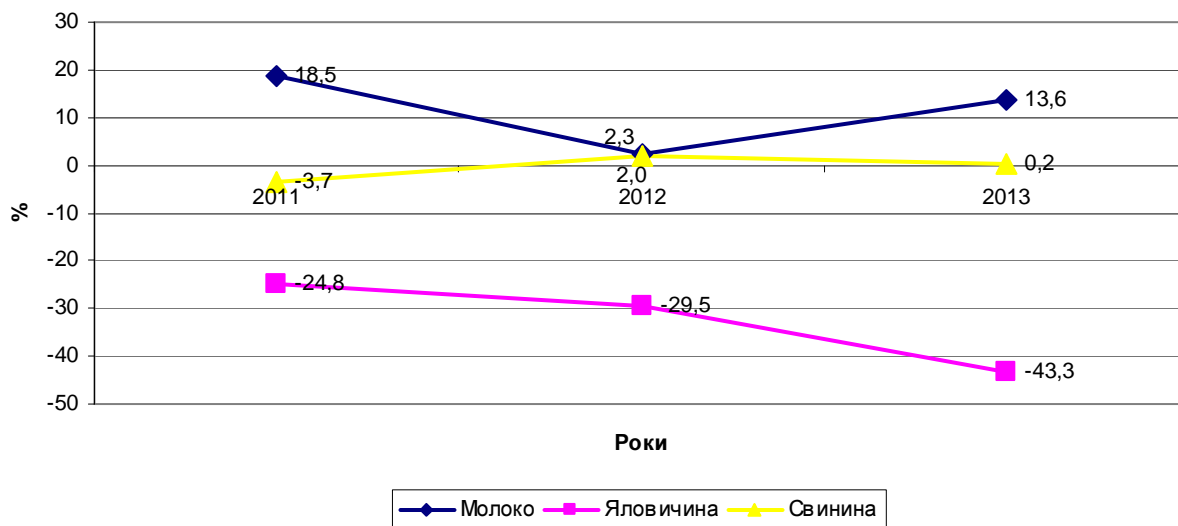

Рис. 1. Рівень рентабельності виробництва основних видів продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах України за 2011-2013 роки, %

Джерело: побудовано за даними [6; 7; 8].

Проведене дослідження підтверджує той факт, що збільшення собівартості виробництва окремих видів продукції тваринництва і нижчі темпи зростання середніх реалізаційних цін не дали можливості забезпечити оптимальний рівень рентабельності виробництва у сільськогосподарських підприємствах протягом досліджуваних років. Оптимальний рівень рентабельності, а це 30-50% [4, с. 179], забезпечує розширене виробництво і зростання фондів матеріального стимулювання; характеризує ефективність витрат і є основою для обґрунтування найбільш раціональної галузевої структури господарств та отримання необхідної кількості прибутку, як основного регулятора виробництва в ринкових умовах. На відміну від інших видів продукції тваринництва, виробництво молока в Україні протягом усіх досліджуваних років було рентабельним – 18,5% в 2011 році, 2,3% в 2012 році та 13,6% в 2013 році.

За досліджуваний період виробництво яловичини в сільськогосподарських підприємствах України було нерентабельним, а зменшення ціни її реалізації в 2013 році на 14,8% призвело до рекордно низького показника збитковості –43,3%.

Аналізуючи ситуацію, що склалася в сільськогосподарських підприємствах України, вважаємо, що основними і першочерговими напрямками зниження виробничих витрат в галузі тваринництва є:

- удосконалення галузевої структури сільськогосподарських підприємств з орієнтацією на вимоги ринку;
- підвищення продуктивності праці на основі комплексної автоматизації та механізації виробництва;
- дотримання режиму економії при використанні матеріально-грошових ресурсів;
- удосконалення маркетингової діяльності сільськогосподарських підприємств;
- розвиток агропромислової інтеграції.

Зважаючи на те, що значну частину витрат у виробництві продукції тваринництва займають корми, то для забезпечення ефективного розвитку та підвищення економічної ефективності галузі необхідно удосконалити систему годівлі: покращувати раціони тварин, підвищувати їх поживність, збалансовувати склад раціону та зменшувати витрати кормів на формування одиниці продукції.

Висновки з проведеного дослідження. В результаті проведеного дослідження нами було встановлено:

1. Витрати на виробництво продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України характеризувались стійкою тенденцією до зростання в розрізі усіх видів продукції.

2. Основну частку у витратах на виробництво продукції тваринництва займають прямі матеріальні витрати (середнє значення яких протягом досліджуваних років становило 78,9 %). Серед матеріальних витрат найбільшу питому вагу займають корми.

3. Протягом досліджуваних років ціни реалізації продукції тваринництва не мали стійких тенденцій. Найбільший приріст ціни був на молоко в 2013 році – на 26,8%. Натомість ціна реалізації яловичини в цьому році знизилася на 14,8%, а свинини – на 2,6%.

4. Нестабільність цін на продукцію тваринництва обмежує відтворювальний потенціал сільськогосподарських підприємств та вносить дестабілізуючий вплив в процеси відтворення. Така ситуація не дозволяє товаровиробникам сформувати достатні для відтворення обсяги нагромаджень,

доходи товаровиробників нестабільні, зростання собівартості потребує зростання доходів для відшкодування понесених витрат.

Бібліографічний список

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В.Г. Андрійчук. – [2-ге вид., доповн. і переробл.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях : [навч. посіб.] / П.С. Березівський, Н.І. Михайлюк. – К. : Центр навч. літ., 2005. – 560 с.
3. Дем'яненко С.І. Менеджмент виробничих витрат у сільському господарстві / С.І. Дем'яненко. – К. : КНЕУ, 1998. – 264 с.
4. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні : [монографія] / [Саблук П.Т., Бойко В.І., Мостенська Т.Л. та ін.] ; за ред. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 340 с.
5. Економіка підприємств : [навч. посіб.] / [Черевко В.Г., Горбонос Ф.В., Іваницька Г.Б., Павленчик Н.Ф.]. – Львів : Априорі, 2004. – 384 с.
6. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2013 рік : [стат. бюл.] / [ред. О.М. Прокопенка]. – К. : Держкомстат України, 2014. – 84 с.
7. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2012 рік : [стат. бюл.] / [ред. О.М. Прокопенка]. – К. : Держкомстат України, 2013. – 88 с.
8. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2011 рік : [стат. бюл.] / [ред. О.М. Прокопенка]. – К. : Держкомстат України, 2012. – 88 с.

References

1. Andriichuk, V.G. (2002), *Ekonomika ahrarnykh pidpriemstv* [Economics farms], KNEU, Kyiv, Ukraine, 624 p.
2. Berezivskiy, P.S. and Mykhailiuk, N.I. (2005), *Orhanizatsiia vyrobnytstva v ahrarnykh formuvanniakh* [Organization of production in agrarian formations], tutorial, Tsentr navch. lit., Kyiv, Ukraine, 560 p.
3. Demianenko, S.I. (1998), *Menedzhment vyrobnychyykh vytrat u silskomu hospodarstvi* [Management of production costs in agriculture], KNEU, Kyiv, Ukraine, 264 p.
4. Sabluk, P.T., Boiko, V.I., Mostenska, T.L. et al. (2005), *Ekonomika vyrobnytstva moloka i molochnoi produktsii v Ukraini* [Economics of milk production and dairy products in Ukraine], monograph, NNTS IAE, Kyiv, Ukraine, 340 p.
5. Cherevko, V.H., Horbonos, F.V., Ivanytska, H.B. and Pavlenchuk, N.F. (2004), *Ekonomika pidpriemstv* [Business economics], Apriori, Lviv, Ukraine, 384 p.
6. Prokopenko, O.M. (2014), *Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2013 rik* [Basic economic indicators of agriculture goods production in agricultural enterprises for 2013 year], *Stat. biul.* [Statistics bulletin], Derzhkomstat Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 84 p.
7. Prokopenko, O.M. (2013), *Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2012 rik* [Basic economic indicators of agriculture goods production in agricultural enterprises for 2012 year], *Stat. biul.* [Statistics bulletin], Derzhkomstat Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 88 p.
8. Prokopenko, O.M. (2012), *Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnytstva produktsii silskoho hospodarstva v silskohospodarskykh pidpriemstvakh za 2011 rik* [Basic economic indicators of agriculture goods production in agricultural enterprises for 2011 year], *Stat. biul.* [Statistics bulletin], Derzhkomstat Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 88 p.

Нагорнюк О.П. ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ В ГАЛУЗІ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ НЕСТІЙКОЇ ЦІНОВОЇ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ

Мета. Метою дослідження є визначення причинно-наслідкового зв'язку між виробничими витратами сільськогосподарських підприємств України та реалізаційними цінами в галузі тваринництва.

Методика дослідження. У дослідженні використовувались такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення, аналіз публікацій вітчизняних учених, формування висновків і пропозицій); статистико-економічний (вивчення структурно-динамічних тенденцій у формуванні виробничих витрат в галузі тваринництва); графічний прийом для наочного зображення динаміки показників.

Результати. В результаті проведеного дослідження виявлено, що витрати на виробництво продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах України характеризувались стійкою тенденцією до зростання в розрізі усіх видів продукції. Основну частку у витратах на виробництво продукції тваринництва

займають прямі матеріальні витрати – в середньому 78,9%. Встановлено, що протягом досліджуваних років ціни реалізації продукції тваринництва не мали стійких тенденцій. Нестабільність цін на продукцію тваринництва обмежує відтворувальний потенціал сільськогосподарських підприємств та вносить дестабілізуючий вплив в процеси відтворення. Така ситуація не дозволяє товаровиробникам сформувати достатні для відтворення обсяги нагромаджень, доходи товаровиробників нестабільні, зростання собівартості потребує зростання доходів для відшкодування понесених витрат.

Наукова новизна. Обґрунтовано причинно-наслідковий зв'язок між виробничими витратами сільськогосподарських підприємств України та реалізаційними цінами в галузі тваринництва.

Практична значущість. Висновки та пропозиції, одержані в процесі дослідження, спрямовані на створення і ефективне функціонування економічного механізму формування виробничих витрат в тваринництві та на прийняття конкретних управлінських рішень щодо калькулювання собівартості продукції галузі та ціноутворення на неї в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: виробничі витрати, тваринництво, собівартість, середні ціни реалізації, рентабельність.

Nahorniuk O.P. FORMATION OF THE PRODUCTION COSTS IN LIVESTOCK IN THE PRICE UNSTABLE MARKET CONDITIONS

Purpose. The aim of the study is to determine the causal relationship between production costs of agricultural enterprises in Ukraine and trade prices in livestock.

Methodology of research. The study used the following methods of economic research: abstract-logical (theoretical generalization, analysis of publications domestic scientists, forming conclusions and proposals); statistical and economic (the study of structural and dynamic trends shaping the production costs of livestock); graphic technique to visualize the dynamics of the image.

Findings. It is discovered as a result of the conducted research, that the cost of livestock production in agricultural enterprises of Ukraine were characterized by strong upward trends in the context of all products. The main share in the costs of livestock production take direct material costs – an average of 78,9%. It is set that during the years studied sale prices of animal products had unstable trends. Unstable prices of animal products limits the reproductive potential of agricultural enterprises and makes a destabilizing effect in the reproduction process. This situation does not allow producers to form sufficient to reproduce the volume of savings, income producers unstable growth requires growth in cost of revenue for reimbursement of expenses.

Originality. Proved a causal link between the production costs of agricultural enterprises in Ukraine and trade prices in livestock.

Practical value. Conclusions and suggestions received during research aimed at the creation and effective functioning of the economic mechanism of formation of the production costs of livestock and the adoption of specific management decisions on costing and pricing of the industry on her farms.

Key words: production costs, livestock, cost, average selling prices, profitability.

Нагорнюк О.П. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ЗАТРАТ В ОБЛАСТИ ЖИВОТНОВОДСТВА В УСЛОВИЯХ НЕУСТОЙЧИВОЙ ЦЕНОВОЙ КОНЪЮНКТУРЫ РЫНКА

Цель. Целью исследования является определение причинно-следственной связи между производственными затратами сельскохозяйственных предприятий Украины и ценам реализации в области животноводства.

Методика исследования. В исследовании использовались следующие методы экономических исследований: абстрактно-логический (теоретические обобщения, анализ публикаций отечественных ученых, формирование выводов и предложений); статистико-экономический (изучение структурно-динамических тенденций в формировании производственных затрат в животноводстве); графический прием для наглядного изображения динамики показателей.

Результаты. В результате проведенного исследования выявлено, что затраты на производство продукции животноводства в сельскохозяйственных предприятиях Украины характеризовались устойчивой тенденцией к росту в разрезе всех видов продукции. Основную долю в затратах на производство продукции животноводства занимают прямые материальные затраты – в среднем 78,9%. Установлено, что в течение исследуемых лет цены реализации продукции животноводства не имели устойчивых тенденций. Нестабильность цен на продукцию животноводства ограничивает воспроизводственный потенциал сельскохозяйственных предприятий и вносит дестабилизирующее влияние в процессы воспроизводства. Такая ситуация не позволяет товаропроизводителям сформировать достаточные для воспроизведения объемы накоплений, доходы товаропроизводителей нестабильны, рост себестоимости требует роста доходов для возмещения понесенных расходов.

Научная новизна. Обоснованно причинно-следственная связь между производственными затратами сельскохозяйственных предприятий Украины и ценам реализации в области животноводства.

Практическая значимость. Выводы и предложения, полученные в процессе исследования, направленные на создание и эффективное функционирование экономического механизма формирования производственных затрат в животноводстве и на принятие конкретных управленческих решений по калькулированию себестоимости продукции отрасли и ценообразования на нее в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: производственные расходы, животноводство, себестоимость, средние цены реализации, рентабельность.